

Тексти релігійного стилю як джерело поповнення джерельної бази сучасної української тлумачної лексикографії

Загальновідомо, що повнота реєстру словника, семантична структура слів, їхня стилістична та функціональна характеристики залежать від обсягу джерел, використовуваних для створення картотеки загальномовних тлумачних словників.

Нашою метою є обґрунтувати потребу та прокоментувати обсяг залучення текстів релігійного стилю для формування картотеки загальномовного тлумачного словника української мови.

Намагаючись висвітлити тему повно і системно, ми звернулися до класифікації жанрово-стильової структури релігійного стилю О. Мирончука [16: 5], який виокремлює в ньому 15 підстилів: 1) біблійний, 2) літургійний, або богослужбовий, 3) патрологічний, або святоотцівський; 4) агіографічний, або житійний, 5) проповідницький, або ораторський; 6) науково-богословський; 7) церковно-правовий; 8) публіцистичний (точніше було б – релігійно-публіцистичний); 9) канцелярський (уточнимо – церковно-канцелярський); 10) катехізичний, або навчально-релігійний; 11) паломницький; 12) церковно-полемічний; 13) художньо-релігійний; 14) епістолярний (точніше – церковно-епістолярний), 15) усно-розмовний (додамо – на релігійну тему).

Оскільки мова йде про загальномовні тлумачні словники, то із текстів названих підстилів, очевидно, не потрібно залучати для формування картотеки науково-богословські праці (6) – вони мають бути предметом розгляду в богословських термінологічних словниках; церковно-правові документи (7) та канцелярські справи (9), думаємо, повинні стати джерелом картотеки юридичних термінологічних словників; тексти паломницького підстилю (11) та тексти церковно-полемічного підстилю (12) звичайно публікують у засобах масової інформації, про які йтиметься вище; усно-розмовний підстиль (15) широко представлено в художній літературі дорадянського, порадянського часу та літературі діаспори. Використання текстів, що належать до інших підстилів релігійного стилю і які обов'язково потрібно залучати для створення картотеки загальномовного тлумачного словника, коротко прокоментуємо.

Тексти біблійного підстилю. Безумовно, Біблія мала б обов'язково входити до списку джерел і як одна з найвпливовіших книг, яку найбільше читають, і як прекрасний зразок перекладної літератури.

На сьогодні маємо сім повних перекладів Святого Письма українською мовою: переклад П. Куліша, що вийшов після його смерті в 1903 р. у Відні, у якому окремі книги переклали І. Нечуй-Левицький та І. Пулюй; переклад І. Огієнка (митрополита Іларіона), здійснений у 20-30-х роках ХХ ст. і виданий 1962 р.; переклад о. І. Хоменка (Плюти) 1963 р. видання; переклад патріарха Філарета (Денисенка), виданий Київською патріархією УПЦ Київського патріархату 2004 р.; переклад Українського Біблійного Товариства, здійснений ієромонахом о. Рафаїлом (Р. Турконяком) і виданий 2011 р.); переклад Олександра Гижі (завершений 2006 р., уперше вийшов у червні 2013 р. онлайн, ще не надрукований); переклад Нового Світу, повністю надрукований українською 2014 р. Біблія в перекладі П. Куліша, І. Пулюя, І. Нечуй-Левицького, Біблія І. Огієнка, Біблія О. Гижі та Переклад Нового Світу відповідають канону протестантських церков (містять 66 книг); Біблія в перекладі І. Хоменка відповідає канону Римо-Католицької церкви (містить 74 книги); Біблія в перекладі Філарета відповідає канону Православної церкви (містить 77 книг); Біблія в перекладі Р. Турконяка частково відповідає канону Православної церкви (містить 76 книг, відсутня лише одна книга).

Використання тексту Біблії як бібліографічного джерела, за нашими спостереженнями, дало б можливість не лише удосконалити реєстр словника, а також уточнити семантичну структуру деяких слів і стилістичні ремарки, а також замінити ілюстративний матеріал.

Причому реєстр словника, на наш погляд, при цьому суттєво не змінився б, оскільки, як ми зауважували раніше [41: 182], „Словник української мови“ в 11-ти томах [45] досить повно відображає релігійну та церковну лексику української мови (ця тематична група слів займає таке важливе місце у світогляді українців і так широко використовується, що, незважаючи на вимушені атеїстичні позиції укладачів, її просто не можна було не включати до реєстру словника).

Пізніше [40: 238-240], проаналізувавши примітки, зроблені І. Огієнком (митрополитом Іларіоном) у його перекладі Біблії [1], ми виявили, що всі апелятиви, подані в них, наявні й у СУМ-11: *блажен, амінь, алілуя*, немає лише слова *шеол*: „Шеол – за старозавітною вірою, це місце перебування душ людських по смерті, той світ – грецьке ад” [Старий Заповіт, с. 509].

Суттєвої зміни із залученням Біблії до джерел, на наш погляд, зазнала б семантична структура окремих слів. Для таких значень, які широко функціонують в українському біблійному тексті чи то під впливом старовіврейської мови, чи то під впливом грецької, потрібно ввести позначку *бібл.* (біблійне слово, вираз), що, власне, зроблено у „Словнику української мови“ у 20-ти томах [46].

До слів, семантичну структуру яких варто було б уточнити, належать слова *серце* (у біблійній мові *серце* часто визначає розум – див. примітки на с. 6, 213, 435, 547, 635, 636, 647, 664, 712 у Старому Заповіті та на с. 267 у Новому Заповіті, а на с. 767 Старого Заповіту читаємо: „у біблійній мові *нирки* та *серце* – розумовий центр”); *сини* („у біблійній мові – це діти взагалі” с. 719 Старого Заповіту, у СУМ-11 є значення „нащадки, молоде покоління”, однак біблійне значення дещо інше – це діти по відношенню до Бога-Отця); *чаша* („у біблійній мові – це доля” – див. примітки на с. 547, 552, 614, 735 Старого Заповіту); *дорога* („у біблійній мові – це життя, вчинки, поступовання, життєва путь” – с. 540, 541, 659, 761 Старого Заповіту; аналогічне значення можуть мати слова *путь*, *стежка* – с. 761); *ходити* („в біблійній мові це жити” – с. 540, 659 Старого Заповіту) та інші.

Наш аналіз лексеми *душа*, яка в СУМ-11 має 5 значень: „1. Внутрішній психічний світ людини, з її настроями, переживаннями та почуттями. // За релігійними уявленнями – безсмертна нематеріальна основа в людині, що становить суть її життя, є джерелом психічних явищ і відрізняє її від тварини. 2. Сукупність рис, якостей, властивих певній особі. // Людина як носій тих чи інших рис, якостей. // Почуття, натхнення, енергія. // Про людину з прекрасними рисами характеру. 3. *розм.* Про людину (найчастіше при визначенні кількості). 4. *перен., чого.* Саме основне в чому-небудь, суть чогось; // Центральна фігура чого-небудь. 5. *розм.* Заглибина в нижній передній частині шиї” [45, III: 445–446], показує, що першим і окремим має бути подано релігійне значення. До речі, саме його подано першим в історичних словниках, лише словники радянського періоду подають його як відтінок до значення „внутрішній психічний світ людини з її настроями, переживаннями та почуттями”, що можна розцінювати як викривлення, зумовлене впливом атеїстичної ідеології радянської політичної системи, адже, без сумніву, це значення слова *душа* є широко вживаним, причому не лише в богословській літературі, яку зовсім не залучали до формування картотеки словника, але й у творчості Б. Лепкого, І. Багряного та інших письменників, що змальовували життя з позицій християнина.

Крім того, лексема *душа* має значно більше значень, ніж це зафіксовано у словнику. Так, у мовно-семантичному нарисі „*Душа*” митрополит Іларіон (І. Огієнко) виокремлює 12 значень цього слова [17: 18–21]. І навіть якщо окремі з них є рідко використовуваними в тексті Біблії, то таке як *душа* – „життя” мусило б бути в тлумачному словнику (до речі, І. Огієнко подає його в аналізі першим). У перекладі Біблії ми бачимо його 13 разів у примітках як у текстах Старого, так і Нового Заповіту. Це, наприклад, коментарі до таких

висловів: *І сказав Господь до сатани: „Ось він у руці твоїй, – тільки душу його бережи!”* (Йова, 2: 6); *А прихоська не будеш тиснути, бо ж ви познали душу прихоська, бо самі були прихоськами в єгипетському краї* (Вихід, 23: 9); *Хто душу свою зберігає, той погубить її, хто ж за Мене погубить душу свою, – той знайде її* (Матв., 10: 39).

У згаданому нарисі І. Огієнко зауважує: „Людина складається з двох частин, – з матеріальної частини, тіла, і частини духової – душі. Разом вони складають одну цілу істоту. Але „душа” – це основа життя людини: є вона – тіло живе, нема – тіло вмирає. Тому так часто замість „життя” у Святому Письмі маємо „душа”, а в мові це позосталося й тепер”. І далі: „...найчастіше „душа визначає „життя”, без розрізнення, духове чи тілесне, скоріше спільне” [там само: 19]. У нашій монографії ми подали можливий варіант словникової статті лексеми *душа* [42: 159], хоча і в СУМ-20 залишилося ще старе радянське тлумачення цього слова.

Із включенням Біблії до списку лексикографічних джерел будуть, на наш погляд, уточнені й стилістичні ремарки окремих слів. Так, зокрема, потребує уточнення стилістичний коментар слова *хліб*, яке в біблійній мові часто означає їжу взагалі (с. 47, 378, 660 Старого Заповіту), а таке значення в Словнику має позначку *перен., розм.* [45, XI: 79], а не *бібл.*

Про те, що не вся фразеологія включена до Словника української мови в 11-ти томах, говорив на Всеукраїнській науковій конференції, присвяченій 110-тій річниці від дня народження І. Огієнка 1992 р. у Львові, М. Демський. Учений був подивований, чому в тлумачному словнику української мови немає таких фразеологізмів як *шукати душу* та ін., „які ні формою, ні семантично не виламуються з кола українських фразем. Їх невключення до СУМу призвело до збіднення фраземного корпусу сучасної української мови й до звуження її виражальних можливостей” [6: 74]. Окрім наведеного М. Демським гебрейського фразеологізму *шукати душу* в значенні „чигати на життя, прагнути чисті смерті, намагатися вбити”, який І. Огієнко неодноразово пояснює у примітках як у тексті Старого Заповіту, так і Нового Заповіту, варто було б включити до реєстру, на наш погляд, і фразеологізми *до-лучити душу свою до даму свого* – „померти, бути похованим”, *питати про мир* – „привітати, поздоровити”, *увійти у дні* – „стати похилого віку”, *ситий днями* – „нажившись, похилого віку”, *дім плачу, дім жалоби* – „двинтар, кладовище” та інші усталені вирази.

Ми опрацювали примітки і до інших перекладів Святого Письма, зокрема І. Хоменка [37], патріарха Філарета [3] та Р. Турконяка [2]. За нашими спостереженнями, примітки, подані у перекладі Біблії І. Огієнком порівняно

з іншими є найпридатнішими для використання лексикографами (вони стосуються переважно семантики слів), примітки ж до інших перекладів мають більше культурологічний характер.

Досліджуючи проблеми функціонування в українській мові біблійної фразеології та її відображення у словниках, ми проаналізували, як біблійна фразеологія української мови співвідноситься з українськими перекладами Святого Письма (зважали, насамперед, на формальні вияви як з погляду структури, лексичного наповнення, так і фонетичного оформлення аналізованих крилатих слів та виразів). Для цього біблійні вислови із трьох наявних сьогодні словників біблійних фразеологізмів [12; 13; 50] ми порівняли із біблійними текстами (матеріалом дослідження стали вислови, що мають своєю основою першу книгу Мойсеєву – Книгу Буття).

Зауважимо, що наявні словники української біблійної фразеології фіксують не всі біблійні вислови, навіть широко вживані в сучасній українській мові. Так, наприклад, жоден із словників не засвідчує вислів *жива душа*, який вважають біблійним і від якого утворені *ні одна (жива) душа, ні однієї живої душі*. Цей вислів знаходимо на перших сторінках Святого Письма, де про четвертий день створення світу написано (цитуємо за перекладом І. Огієнка): *І сказав Бог: „Нехай вода виройть дрібні істоти, **душу живу**, і птаство, що літає над землею під небесною твердю”. І створив Бог риби великі, і всяку **душу живу** плазуючу, що її вода виройла за їх родом, і всяку пташину крилату за родом її* (Бут. 1: 20-21). Далі про п'ятий день: *І сказав Бог: „Нехай видасть земля **живу душу** за родом її, худобу й плазуюче, і земну звірину за родом її* (Бут. 1: 24). Ще далі про шостий день: *І земній усій звірині і всьому птаству небесному, і кожному, що плазує по землі, що **душа в ньому жива**, – уся зелень яринна на їжу для них* (Бут. 1: 30). І нарешті: *І створив Господь Бог людину з пороку земного. **І дихання життя вдихнув у ніздрі її, – і стала людина живою душею*** (Бут. 2: 7). А ще далі: *І вчинив Господь Бог із землі всю польову звірину, і все птаство небесне, і до Адама привів, щоб побачити, як він їх кликатиме. А все, як покличе Адам до них, до **живої душі** – воно ймення йому* (Бут. 2: 19). Аналізовані словники не фіксують й інших одиниць, поданих у відомих сьогодні лексикографічних працях (див. нашу статтю [43: 107–114]), очевидно, пропущених стійких висловів в аналізованих словниках біблійних крилатих слів та виразів можна знайти ще більше.

Не вдаючись до детального опису наших спостережень над тим, як біблійна фразеологія української мови співвідноситься з українськими перекладами Святого Письма (це було предметом окремої статті, яка знаходиться у друці), ми зупинимось лише на висновках: жоден український текст Біблії

не використовує усіх зафіксованих словниками фразеологізмів: найбільше відмінностей знаходимо в тексті П. Куліша, трохи менше – в І. Хоменка, інші три переклади – І. Огієнка, патріарха Філарета та Р. Турконяка – використовують найбільше фразеологізмів, наявних в українських лексикографічних джерелах. Отже, для розширення картотеки загальнономовного тлумачного словника, на наш погляд, варто використовувати чотири основні українськомовні тексти Святого Письма – переклади І. Огієнка, І. Хоменка, Р. Турконяка та Патріарха Філарета (переклад О. Гижі, який ще не опубліковано, та переклад Нового Світу, який є перекладом з англійської мови і поширюється виключно серед Свідків Єгови, очевидно, не матимуть великого впливу на українську мову).

При відборі та поясненні слів та виразів із текстів Біблії, та й не тільки, варто використовувати й студії, присвячені біблійним текстам, наприклад, цікаві лінгвістичні зауваження І. Огієнка щодо смислового обсягу лексичних одиниць, що були надруковані у журналах „Слово істини” та „Віра й культура” (див. [49]), статті сучасних лінгвістів, зокрема праці В. Німчука [24; 25; 26; 27], матеріали конференцій, присвячених проблемам взаємодії української мови і релігії [47; 52; 21 (уміщено матеріали конференції „Українська мова і сфера сакрального“, Чернівці, 2010); 22 (уміщено матеріали конференції „Українська мова і сфера сакрального“, Чернівці, 2013)] та спеціальні словники [35; 36; 44; 53].

Тексти літургійного, або богослужбового, підстилю. Варто, очевидно використати православні та греко-католицькі молитовники, де вміщено основні молитви та тексти Служб Івана Золотоустого та Василя Великого [19; 29; 20; 30].

Тексти патрологічного, або святоотцівського, підстилю. Львівське видавництво отців-василіян „Місіонер“ у серії „Духовна спадщина святих Отців“, а видавництво Монастиря Монахів Студитського Уставу „Свічадо“ в серії „Джерела Християнського Сходу“ видають переклади творів святих отців українською мовою, наприклад, св. Антонія Великого [38], св. Єфрема Сирійського [39], Никодима Святогорця [23] та ін.

Тексти агіографічного, або житійного, підстилю. Нещодавно побачили світ вибрані „Життя святих“ св. Димитрія Ростовського у перекладі Патріарха Філарета [7].

Тексти проповідницького, або ораторського, підстилю. Звичайно, потрібно опрацювати проповіді найвизначніших українських релігійних діячів [8; 9; 28; 10; 11; 31; 48; 32], зокрема й твори А. Шептицького („Пастирські послання до духовенства й вірних Станіславівської єпархії“ (1899–1904),

„Про Російський Католицький Екзархат“ (1927), „Про обрядові справи“ (1931), „Вірність традиції“ (1931), „Праця над з'єднанням Церков“ (1940), „Про обряди“ (1941), „Як будувати Рідну Хату“ (1941) тощо.

Тексти релігійно-публіцистичного підстилю можна знайти у таких основних засобах масової інформації: місячник „Православний Вісник“ – виходить із 1946 р. українською мовою (з перервою листопад 1962 р. – липень 1968 р.) у Львові і з 1971 р. в Києві як орган екзарха Російської православної церкви для України (УПЦ МП); газета „Голос православ'я“ (УПЦ КП); журнал „Рідна церква“ (Українська Автокефальна Православна Церква); греко-католицьке аналітичне видання „Патріярхат“; часопис „Католицький вісник“, у якому висвітлюють події не тільки римо-католицької, але й греко-католицької церкви, та багатьох інших. Також можна використати електронні ресурси: Офіційний інформаційний ресурс Української Греко-Католицької Церкви (2004–2015), Офіційний веб-сайт Української Православної Церкви (МП), Офіційний веб-сайт „Церква.info“ УПЦ КП тощо.

Тексти катехізичного, або навчально-релігійного, підстилю – це звичайно катехізиси та книги закону Божого [4; 18; 5; 33] (остання – це переклад книги „Законь Божій для семьи и школы со многими иллюстраціями составилъ протоіерей Серафимъ Слободской“, видання 1967 р. в Джорданвіль, Нью-Йорк) із доповненнями про історію Української Православної Церкви.

Тексти художньо-релігійного підстилю. Таких книг, на жаль, небагато, серед них: оповідання Н. Пуряєвої про відомих релігійних діячів [34], „Християнські легенди“ [51], переклади християнських легенд Сельми Лагерлеф [14; 15] тощо.

Тексти епістолярного підстилю – листи визначних церковних діячів, наприклад, А. Шептицького, І. Огієнка та ін.

На наш погляд, для розширення джерельної бази загальномовного тлумачного словника української мови насамперед мали б бути опрацьовані тексти, що стосуються християнства як найпоширенішої релігії в Україні, інші ж релігії достатньо представлені в художніх текстах, особливо сучасних, постмодерністських, у яких інтелектуалізація виражено дуже широко, а тому використано основні терміни буддизму, іудаїзму та інших релігій.

Уведення текстів релігійного стилю до списку джерел мало б значення як наукове, лінгвістичне, так і виховне. Ілюстрації – вислови релігійного характеру – несуть у собі величезний духовний потенціал і справляють благотворний вплив на читача. Так, прекрасними ілюстраціями в сучасному словнику української мови могли б бути приповіді Соломонові, заповіді Божі, окремі вислови із притч Ісусових, апостольських послань тощо. А отже, користувачі

мали б не лише джерело мовної наукової інформації, а й джерело духовного натхнення, яке б оздоровлювало душу.

Література

1. Біблія або Книги Святого Письма Старого й Нового Заповіту із мови давньоєврейської та грецької на українську наново перекладена (переклад І. Огієнка).
2. Біблія : Книги Святого Письма Старого та Нового Завіту. – Четвертий повний переклад з давньогрецької мови / переклад ієромонаха о. Рафаїла (Романа Турконяка). – К. : Українське Біблійне Товариство, 2011. – 1214 с.
3. Біблія. Книги Священного Писання Старого та Нового Заповіту / в українському перекладі з паралельними місцями та додатками. Видання Київської патріархії УПЦ Київського патріархату. – К. : Видання Київської Патріархії УПЦ КП, 2004. – 1416 с.
4. Божа наука: Катихизм / під ред. А. Шептицького. – Совместное предприятие „Лесинвест. ЛТД“ СССР–Швейцария совместно с малым Советско-Швейцарским предприятием „Радуга-2“.
5. Влодек П. Закон Божий : посібник для недільних шкіл та сім'ї / П. Влодек. – Мукачево, 1994. – 576 с.
6. Демський М. Фраземіка в Євангелії Матвія у перекладі І. Огієнка й І. Хоменка / Мар'ян Демський // Іван Огієнко (незабутні імена української науки) : тези доп. Всеукр. наук. конф., присв. 110-річчю від дня народження проф. Ів. Огієнка. – Львів, 1992. – Ч. 1. – С. 70-74.
7. Життя святих (вибрані) українською мовою викладені за повчанням Четрьох Міней св. Димитрія Ростовського : у 7-и томах. – К., 2006-2008.
8. Іларіон (митрополит Вінніпегу і всієї Канади). Християнство і поганство. Чого на світі спокою немає : Проповіді / митрополит Іларіон. – Вінніпег : Віра й культура, 1961. – Ч. I. – 64 с.
9. Іларіон (митрополит Вінніпегу і всієї Канади). Навчаймо дітей своїх української мови : Проповіді / митрополит Іларіон. – Вінніпег : Віра й культура, 1961. – Ч. II. – 63 с.
10. Ісіченко І. (архієпископ). Мій дім буде домом молитви : Проповіді / архієпископ І. Ісіченко. – Харків-Львів, 2006. – 431 с.
11. Ісіченко І. (архієпископ). Майте любов поміж собою : збірка проповідей / архієпископ І. Ісіченко. – Львів-Харків : Святогорець, 2010. – 453 с.
12. Коваль А. П. Спочатку було слово : Крилаті вислови біблійного походження в українській мові / А. П. Коваль. – К. : Либідь, 2001. – 312 с.
13. Колоїз Ж. В. Слово Благовісті : словник-довідник фразем біблійного походження / Ж. В. Колоїз, З. П. Бакум. – Кривий Ріг : І.В.І., 2002. – 96 с.

14. Лагерлеф С. Вифлеємська ніч : Різдвяні легенди / пер. М. Лемик ; Сельма Лагерлеф. – Львів : Свічадо, 2012. – 112 с.
15. Лагерлеф С. Хустина святої Вероніки : Християнські легенди / пер. О. Думанська ; Сельма Лагерлеф. – Львів : Свічадо, 2012. – 104 с.
16. Мирончук О. Я. Назви чинів святості в історії релігійного стилю української мови : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01 – українська мова / Олександр Якович Мирончук ; НАН України ; Ін-т укр. мови. – К., 2014. – 20 с.
17. Митрополит Іларіон. Душа: Мовно-семантичний нарис / Митрополит Іларіон // Віра й культура. – 1966. – Ч. 8-9. – С. 18-21.
18. Митрополит Михаїл. Поширений катехизис православної віри Христової. – Кенсінгтон, США – К. : Воскресіння, 1992. – 175 с.
19. Молитовник. – К. : Воскресіння, 1997. – 512 с.
20. Молитовник християнської родини. – Жовква : Вид-во оо. Василян, 1988. – 746 с.
21. Науковий вісник Чернівецького університету : зб. наук. праць. – Чернівці : ЧНУ, 2010. – Вип. 506–508 : Слов'янська філологія. – 314 с.
22. Науковий вісник Чернівецького університету : зб. наук. праць. – Чернівці : ЧНУ, 2013. – Вип. 659 : Романо-слов'янський дискурс. – 112 с.
23. Никодим Святогорець. Невидима боротьба / пер. з рос. Б. Матковський. – Львів : Свічадо, 2000. – 212 с.
24. Німчук В. Християнство й українська мова / В. Німчук // Українська мова. – 2001. – № 1. – С. 11–30.
25. Німчук В. Українська мова – священна мова / Василь Німчук // Людина і світ. – 1992. – № 11 – 12. – С. 28–32; 1993. – № 1. – С. 35–38; 1993. – № 2–3. – С. 38–44; 1993. – № 4–5. – С. 14–18; 1993. – № 6–7. – С. 26–31; 1993. – № 8–9. – С. 20–24; 1993. – № 10–12. – С. 26–31.
26. Німчук В. Про сучасну українську тлумачну лексикографію / Василь Німчук // Українська мова. – 2012. – № 3. – С. 3–30.
27. Німчук В. Лексеми *раб* і *слуга* в українських перекладах Нового Завіту / Василь Німчук // Українська мова. – 2011. – № 1. – С. 3–27.
28. Патріарх Філарет. Проповіді : у 2 т. / Патріарх Філарет. – К. : ВВ УПЦ Київського патріархату, 1999. – Т. 1. – 434 с. ; К. : Вид. відділ УПЦ КП, 2000. – Т. 2. – 447 с.
29. Православний молитовник. – К. : УПЦ КП, 2004. – 101 с.
30. Прийдіте поклоніться. – Рим, 1991. – 1023 с.
31. Проповіді Блаженнішого Володимира Митрополита Київського і всієї України Предстоятеля Української Православної Церкви (аудіокнига).
32. Проповіді блаженнішого Любомира (Гузар) // електронний ресурс

33. Протоієрей С. Слобідський. Закон Божий : підручник для сім'ї та школи / С. Слобідський. – [вид. третє]. – К. : Вид. відділ УПЦ КП, 2003. – 654 с.
34. Пуряєва Н. Наталія Пуряєва про Омеляна Ковча, Івана Павла II, Олександра Меня, Далай-ламу XIV, Валерія Марченка : оповідання / Наталія Пуряєва. – К. : Грані-Т, 2012. – 160 с. (серія „Життя видатних дітей“).
35. Пуряєва Н. Словник церковно-обрядової термінології / Н. Пуряєва. – Львів : Свічадо, 2001. – 160 с.
36. Релігієзнавчий словник / [за ред. проф. А. Колодного і Б. Лобовика] ; Укр. асоціація релігієзнавців. Відділення релігієзнавців Ін-ту філософії НАН України. – К. : Четверта хвиля, 1996. – 390 с.
37. Святе Письмо Старого та Нового Завіту : повний переклад, здійснений за оригінальними єврейськими, арамейськими та грецькими текстами. – Перевид. сьоме. – Вид-во Отців Василяян „Місіонер”, 2005 (переклад І. Хоменка).
38. Святий Антоній Великий. Настанови про життя у Христі / пер. з рос. Дам'яна Кічі. – Львів : Місіонер, 2002. – 191 с.
39. Святий Єфрем Сирійський. Подвижницькі настанови / пер. з рос. Наталії Кочан та Дам'яна Кічі. – Львів : Місіонер, 2001. – 2381 с.
40. Скаб М. В. Біблія як лексикографічне джерело / М. В. Скаб // Біблія і культура : зб. наук. статей. – Чернівці : Рута, 2000. – Вип. 1. – С. 238-240.
41. Скаб М. Богословська термінологія у „Словнику української мови” / Марія Скаб // Сучасна українська богословська термінологія: від історичних традицій до нових концепцій : матеріали Всеукр. наук. конф. – Львів, 1998. – С. 178-183.
42. Скаб М. В. Закономірності концептуалізації та мовної категоризації сакральної сфери : монографія. – Чернівці : Рута, 2008. – 560 с.
43. Скаб М. В. Фразеологізми з релігійним компонентом в українських словниках / М. В. Скаб // Українська лексикографія в загальнослов'янському контексті : теорія, практика, типологія (м. Київ, Ін-т укр. мови, 12-13 травня 2011 р.) / відпов. ред. І. С. Гнатюк. – К., 2011. – С. 107-114.
44. Словник біблійного богослов'я / під ред. Ксав'є Леон-Дюфура та ін. ; пер. з другого франц. видання ; заг. ред. С. Мудрого, ЧСВВ. – Рим – 1992. Львів : Місіонер, 1996. – 934 с.
45. Словник української мови : в 11-ти томах. – К. : Наук. думка, 1970 – 1980.
46. Словник української мови : у 20-ти томах. – К. : Наук. думка, 2010–2016.
47. Сучасна українська богословська термінологія: від історичних традицій до нових концепцій : матеріали Всеукр. наук. конф. – Львів, 1998. – 351 с.
48. Твори патріарха і кардинала Йосифа / зібрані о. проф. д-р Іван Хома і о. д-р Юрій Федорів. – Т. I – XIV. – Рим, 1979–1985.

49. Тіменик З. Іван Огієнко (Митрополит Іларіон) : життєписно-бібліографічний нарис / Зіновій Тіменик. – Львів, 1997. – С. 193-222.
50. Фразеологізми біблійного походження: короткий словник-довідник / укл. : Л. П. Будівська, З. С. Сікорська. – Луганськ : Луганськ-Арт, 2007. – 76 с.
51. Християнські легенди. – Львів : Свічадо, 2006. – 160 с.
52. Християнство й українська мова : матеріали наук. конф. – Львів : Вид-во Львів. Богосл. Академії, 2000. – 514 с.
53. Шевченко В. М. Словник-довідник з релігієзнавства / В. М. Шевченко. – К. : Наук. думка, 2004. – 560 с.

Maria SKAB

**TEXTS OF RELIGIOUS STYLE AS A SOURCE OF REPLENISHMENT
OF SOURCE BASE FOR MODERN UKRAINIAN EXPLANATORY LEXICOGRAPHY**

The article touches upon the necessity and volumes of texts of religious style which are used in order to form the catalogue for the general explanatory dictionary of the Ukrainian language. The author draws a conclusion that it is absolutely necessary to include the Bible texts translated by Ohiyenko I., Khomenko I., Turkonyak R. and patriarch Filaret as well as liturgical, patristic, hagiographic, preachy, religious-journalistic, educational-religious, belles-lettres-religious and church-epistolary texts into the source base of the dictionary.

Keywords: general explanatory dictionary, source base of the dictionary, genre-structure of the religious style, the Ukrainian language.

УДК 811.161.2.'374.2